

Egyetemi alkotók felolvasó estje

A szerzőkkel és felolvasókkal, újságírókkal együtt huszonkilencen voltak május 10-én este a Bölcsészkar VII. számú termében az egyetemi alkotókör bemutatkozásán. Az érdeklenség — a bölcsészeknek, ha jól számolom, két százaléka volt ott — nemcsak az elkapkodott szervezésnek (Art Kino volt ugyanebben az időben), a vizsgaidőszak közeledténél a következménye, hanem annak is, hogy — az általános közönyt ne is emlegessük — az alkotókör egyelőre még önmagát keresi, időre és erőnek alapos fölmérésére van szüksége ahhoz, hogy tradícióihoz híven töltsen be szerepét az egyetem kulturális életében. Ezt tükrözték egyébként a nyolc alkotó bemutatott művei is. Gróf József, Szelezcki Klára, Székely István, Tandi Lajos, Vass Imre és Székely Ákos költeményei, Szurómi Pál és Szabó Zsuzsa novellái melyeket Sajti Emese, Nagy Endre, Notheisz János és Koch Valéria adott elő. Az est előtt dr. Kovács Sándor Iván adjunktus mondott koncepciózus, a tradíciókat és távlatokat tömören elemző bevezetőt.

v. m.

A Szegedi Egyetemi Alkotókör felolvasó estje elé*

Tíz évvel ezelőtt, 1958 tavaszán, az ellenforradalmat követő konszolidáció viszonylag korai időszakban alakult meg a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán Király István és Kiss Lajos vezetésével a fiatal írók köre. E szerveződés 10 éves jubileuma kölcsönöz ünnepi jelleget a mai Alkotókör bemutatkozó fellépésének. Ha a most jelentkező egyetemi-főiskolai írócsoport jellegét, valamint a felnevelő intézmények, a város és az ország szellemi-irodalmi életében betölthető szerepét akarjuk körülírni, nem kegyelemből kell visszanyúlnunk a hagyományokhoz, de a történeti folyamatosság logikájával hitelesített tanulságok kedvéért.

Ma már jól látható, hogy a 10 évvel ezelőtti Alkotókör 1958—1961 között egyedi szervezeti és publikációs lehetőségek híján egyesítette nemcsak az egyetemi írókat, hanem jóformán Szeged egész akkori progresszív íróárságát. S az is kétségtelen, hogy a Szegedi Fiatalok 1959-es Antológiája — ami programját, koncepcióját, funkcióját tekintve az 1958-as Tűztánc-hoz kapcsolódott, illetve annak színvonalas helyi megfelelője volt — csak időlegesen, az egységes fellépés politikailag is súlyos demonstrációjaként nyújthatott

teret a nyilvánossághoz. Az irodalmi folyamat — helyileg és országosan is (gondoljunk a már más közegben megjelent 1963-as Tiszta szigorúság c. antológia kiegészítő, stabilizáló, a Tűztánc-mozgalmat lezáró szerepére) — az 1960-as évekkel törvényszerűen más medreket keresett magának. A szegedi egyetemi fiatalok mozgalmá 1961 körül szervezettel nemcsak azért hullott szét, mert összefogói eltávoztak Szegedről, hanem elsősorban azért, mert az 1950-es évek végén vállalt szerepét logikusan átvették a helyi irodalmi életnek, az ő tevékenységük eredményeként is megerősödött egyéb fórumai: az 1961-ben megújult Tiszatáj, az 1963-ban újra megindított Szegedi Egyetem s az Írószövetség helyi csoportja. A tehetséges második nemzedéket reprezentáló, 1963. márc. 7-én bemutatkozott Egess!-csoportosulás sem azért szűnt meg hamarosan, mert az egyetemi Irodalomtörténeti Intézetből csak „alkalomszerű eszmei irányítást” kaptak, hanem azért, mert legjobb erői (Kassai Kelemen János, Rigó Béla, Szepesi Attila és Veress Miklós) már kezdettől a Szegedi Egyetem és a Tiszatáj nevelői voltak, s ekkorra a főromokon minden lehetőség megnyílt számukra, hogy sokoldalú képességeik kibontakozhassanak. Az a 8—10 éve pályátkezdő szegedi kritikus generáció, aminek fellépése ugyancsak Király Istvánék nevelő-szervező munkája nyomán, az egykori Alkotókör nyomában vált lehetségessé 1959—60-tól a Tiszatáj munkatársi és szerkesztői közösségében fejthette ki tevékenységét, s az egyetemi fiatalok a megmondható: alkalomszerű volt-e az az irányítás és segítség, amit a lap vers- vagy kritikai rovatától kaptak, illetve kapnak! Vitáznánk tehát azzal a nézettel, hogy az 1961 utáni periódust csak pusztán szervezeti kérdésként, a felbomlás, széthullás aspektusából szemléljük. Történetileg közelítve a kérdéshez, folytonosságról, más terekre, fórumokra átcsapó folyamatról is szó van, aminek mindössze néhány sikeres megnyilatkozására utalunk itt: a Tiszatáj új költőket bemutató akciói, a Tiszatáj és az Első ének c. versantológiák, a Fiatal Művészek a Pódiumon c. irodalmi est ez év márc. 27-én és a Szegedi Egyetem állandó térnitása szépirodalomra, kritikára stb.

Amikor az eddigi szétforgácsolt erőket egyesítve az Alkotókör ismét szervezett formában tömörül, a fenti gondolatokkal arra szeretnénk buzdítani, hogy tradícióit és eddigi eredményeit történeti körtekintéssel mérje fel, s töltsen be új szerepkörét olyan sikerrel az egyetemen belül, hogy a szegedi és az országos irodalmi életbe való átnövése is megvalósulhassék. A szegedi szépirói és kritikusai utánpótlást nagyrészt mindig is az egyetemek és főiskolák biztosították, az Alkotókör ügye így nemcsak az egyetemé s a Kommunista Ifjúsági Szövetségé — városunk egész kulturális közvéleményének gondja kell hogy legyen. A megújulás programja, amit az Alkotókör tapasztalt és tekintélyes tanár-vezetője körvonalazott, mértékartó, reális cselekvési tervet tartalmaz. A Magyar Irodalomtörténeti Intézet, a Tiszatáj szerkesztősége és az Írószövetség Dél-Magyarországi Csoportja nevében, megvalósulásához kívánok sok sikert és ígerek további segítségét. E gondolatok előrebocsátásával nyitom meg az Egyetemi Alkotókör felolvasóestjét, ahol Gróf József, Szabó Zsuzsa, Szelezcki Klára, Székely Ákos, Székely István, Szurómi Pál, Tandi Lajos és Vass Imre írásai hangzanak el. A figyelmet valamennyien megérdemlik, ha Kafka vagy a modern merikai költészet, ha Weöres Sándor, Pilinszky vagy Gerelyes Endre hatása érződik is még írásaikon. Teljesítményük szintje — a most elhangzó írások alapján — egymáshoz mérve egyenetlen, ami persze nem baj. Az értékesebb alkotások — mint Szabó Zsuzsa novellája, Vass Imre verse, a Luther Márton király, vagy Székely Ákos fanyar, modern groteszkjei — remélhetőleg egészséges ösztönzést jelentenek a többiek számára.

KOVÁCS SÁNDOR IVÁN

* Elhangzott 1968. május 10-én a Bölcsészettudományi Karon rendezett Alkotókör felolvasó esten.

Vass Imre: Egyebem sincs

Egyebem sincs csak a csend mely átkarol mint a gonosz

[szeretők]

Egyebem sincs csak a vágy mely ölni is kész már ha el nem szabadulhat

Egyebem sincs csak a csend mely átölel mint a ravasz

[szeretők]

Egyebem sincs csak a vágy mely tombol és örjít mert el nem szabadulhat

Tandi Lajos: Önéletrajz

Anyám elsőnek engem szült, vérben fűrődtem és mesékben.

Apám sántán jött a háborúból, de nevetve járnai tanított.

Az anyatejjel szürcsöltem

[magamba]

a barackvágók és ábécé

[szerelmét.]

Apám egyetlen pofonja lödött a jólnevelt csavargók közé.

Főiskolások szavalóversenye

HUSZONHETEN indultak el a Tanárképző Főiskola prózamondó és szavaló versenyén május 9-én. Am a kilenc prózamondó és tizenhét szavaló a magyar szakosok összeségét képviselte az ismert neveket (Benjamin László kétszeres Kossuth-díjas költő, Kovalovszky Miklós kandidátus, Pálmai Kálmán tanszékvezető főiskolai tanár és Turák János főiskolai docens) felsorakoztató zsűri előtt: az irodalmi tanszék által rendezett selejtezők legjobbjai voltak ők.

A szavalók versengését figyelve azt is megállapíthattuk, hogy nem lett volna fölösleges talán még egy közép-döntőt is rendezni. Ugy, szűkült volna a mezőny, és magasabb színvonalú lett volna a verseny. Ez utóbbi most meglehetősen közepesnek tűnt annak ellenére, hogy néhány kiemelkedő egyéniségre figyelhetünk fel, egy fejlett a többiek fölé Fejes Katalin és Chikán Ágnes, s nyomukban csak Hajós Teréz és Tandi Lajos tudott maradni.

Ha a verseny távlati célját nézzük, azt, hogy a magyar szakos tanárok felolvasó tudása és verskultúrája megfelelő legyen — azaz: jóval magasabb a jelenleginél —, akkor kellemes meglepetésnek tekinthetjük, hogy a kötelező vers, Illyés Úgyvilág című műve mindenképp szép és értelmező versmondásra buzdított. Paradox módon a versengésnek ez a része sokkal változatosabbnak tűnt mint a szabadon választott versek interpretálása.

Ennek oka abban van, hogy a választás nem tükrözte megnyugtatóan a főiskolások verskultúrájának sokszínűségét: mintha a magyar irodalom csak mai és — főként — csak róffel mérhető versekből állna — úgy válogattak. Részletek hangzottak el Zekir Sirályából és A szavassá változott fiú kiáltózása című Juhász versből, Váci Szimfónia és Garai Új kor nyitánya című költeménye sem a legfontosabb művek közé tartozik. Valahogy úgy voltak — úgy látszik — e szavalók a versekkel, mint az egyszeri újságíró, akinek a cikk három oldalán kezdődik. Régi irodalmunkat csupán a Kőműves Kelemen című népballada illusztrálta, s akkor, amikor a Nyugat-nemzedék szóhoz sem jutott, valaki elszavalta Vihar Bélának a A Nihil cirkáló matróza című hatásvadász alkotását...

A prózamondók versenyét egyébként Budai Júlia negyedéves nyerte, második Palágyi István, harmadik Balogh Katalin negyedéves hallgató, a negyedik Szabó Katalin másodéves hallgató lett.

A SZAVALÓK versenyéből ezúttal Chikán Ágnes másodéves került ki győztesen, megelőzve a második Békésiné, Fejes Katalin harmadéves és a harmadik Hajós Teréz elsőéves főiskolást. A negyedik Tandi Lajos elsőéves, az ötödik és a hatodik — vitathatóan, hiszen náluk jobb is voltak — Makai Irén másodéves, illetve Péntek Irén elsőéves hallgató lett.

V. M.

A felfegyverzett tudomány

AMIKOR AZ ELSŐ atombomba tűzgömbje a nevadai sivatag pusztasága fölé emelkedett Oppenheimer, „Az atombomba atyja” a tudományos program irányítója egy indiai vallásos ének sorait mormolta magában: „En a halál vagyok, ki senkit sem kímél, — és lépteim nyomán megrengenek a világok.” Megszületett az atomkor, amelyben a tudomány létrehozta a civilizáció elpusztításának lehetőségét először az emberiség történetében. — kezdte referátumát dr. Gombár József elvtárs, a KISZ KB Egyetemi és Főiskolai Osztályának vezetője „A tudomány és technika militarizálása a kapitalista országokban” témakörrel a KISZ KB és a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem által rendezett két napos diákszeminariumon, melyen mintegy 120 fő — többségében egyetemi hallgató vett részt. A bevezető előadás részletesen foglalkozott az USA tudományos életének militarizálásával. E helyen az előadás néhány megállapítását, ismertettét tényét próbálom idézni:

Az atombombát amerikai és a fasiszmus elől külföldre menekült tudósok alkották meg, emberfeletti erőfeszítéssel, mintegy három év alatt az USA kormányának 2 milliárd értékű beruházásával. Ismeretes, hogy az atombomba ledobásának nem volt jelentősége a második világháború menetében, hiszen Japán nem az atombomba, hanem a szovjet hadüzenet után kapitulált.

Hirosima és Nagaszaki tragédiájával mégis megszületett az atomkor, vérben és pusztulásban és vele a tudósok és tudomány dilemmája. A tudomány, amely képes megteremtteni a legszörnyűbb fegyvereket, de nem képes ellenőrizni felhasználásukat. A tudós,

akik munkájával a politika feltételeit változtatja meg, de nem képes megváltoztatni a politikát. Az amerikai tudomány militarizálói ugyan gyakran hivatkoznak arra, hogy a katonai kutatások a békes terelésben is hasznosíthatók, Robert A. Solo amerikai tudós azonban kimutatta, hogy míg 1953. és 1960. között az USA-ban a kutatási kiadások gazdasági növekedést előmozdító hányadának mutatója csökkent, (1953. — 100; 1960. — 97) a tisztán katonai jellegű kiadások meredek emelkedést (1953 — 100; 1960 — 233) jelez. A nagyarányú militarizálás veszélyeire még Eisenhower is felhívta a figyelmet 1961. január 17-én mondott búcsúbeszédében — őt pedig nem lehet „elfoglalt pacifistának” nevezni a militarizálás kérdésében.

A TUDOMÁNY ÉS TECHNIKA militarizálását az imperialista állam és nagy monopóliumok megfelelő társasviszonyban végzik. A tudományos kutatásra fordított összeg — mely az USA-ban a háború előtt a 100 milliót sem érte el és ma 21 000 millió fölött van — a hadikutatások következtében növekszik rohamosan, hiszen egy 1962-es adat szerint az USA-ban négy tudós közül három katonai programokon dolgozik. Ma a kutatási összeg átlag kétharmad részét főrésztja az állam, a többi a mammut-vállalatok — természetesen busás profitért — éppen az állami katonai megrendelések következtében. Egy-egy óriásvállalat birtokában hatalmas kutatási szervezet van. A General Electric például több mint 20 kutató osztállyal rendelkezik, s ezek közül 1963-ban a rakéta és űrutatási osztály egyedül 618 matematikust, 1081 fizikust, és 1031 kémikust foglalkoztatott.

A szemináriumon az előadások kívül 29 felszólalás — közte Csongrád megyéből 3 — hangzott el, melyek a tudomány militarizálását a kapitalista országokban, a különböző tudományágak elemzésénél mutatják ki. E hozzászólások mindegyike újat, érdekeset

adott a témához, helyszűke miatt azonban, még felszólalásokra sem vállalkozhatunk, csupán néhányból idézek.

A biológiai militarizálásról érdekes előadást tartott Dr. Sántha András, orvos alezredes, kandidátus, akinek felszólalásához kapcsolódott Horváth Ferenc, a JATE Jogi Karának KISZ-titkára. A részletes elemzésekből csupán két szemléltető példát emelek ki. A „Vörwárt” című bonni lap 1959. február 6-i száma a vegyi fegyverkezésről a következő adatokat közli: „rendelkezésünkre állnak olyan adatok, amelyekből kiderül, hogy az amerikai hadsereg olyan idegméreggel rendelkezik, amelyből három csepp gőze elég ahhoz, hogy legkésőbb 4 perc alatt megöljön egy embert.” A lap ír egy másik hasonló fegyverről, a LSD-25-ről is, amelyből „egy ezred grammal kevesebb elegendő, hogy egy embert szellemileg tönkre tegyen és fél kilogramm New York összes lakosságát tehetetlen tömeggé változtatná...”

Főzce Lajos, a KISZ Budapesti titkára mondta: Az amerikai stratégák, a biológiai fegyverek „előnyét” abban látják, hogy míg a 20 megatonnás nukleáris bomba 80 kilométer sugarú körben minden életet elpusztít; egy 200 kilogrammos baktériumbomba 800 kilométeres körzetben minden élőlényt elpusztít, de az erőműveket, épületeket, gyárakat nem károsítja. Az amerikai stratégák e cinikus szemléletéhez nem kell kommentár.

A MATEMATIKA MILITARIZÁLÁSA témakörben is több felszólalás hangzott el, köztük Nagy Péteré, a JATE TTK hallgatójaé.

S végül saját felszólalásomban az próbáltam elmezni, hogy az NSZK, mint az USA leghűségesebb európai szövetségese egész politikájában — így tudománypolitikájában is — mennyire militarista úton jár. Az 50-es évek derekán megindult fegyverkezésre az NSZK eddig 210 milliárd márkát fordított. Az NSZK katonai kiadásai 1960—64. között 75%-kal emelkedtek, miköz-

ben Angliáé, Franciaorszáé, „csak” 24%-kal. Atom és rakétakutatásra, az NSZK 1956-ban 25,7 millió, 1967-ben 1785,6 millió márkát fordított. A Szövetségi Köztársaság az elmúlt másfél évtizedben tudományos irányító fórumait — a kutatások gazdasági alapjait és szerkezeti kereteit is a militarizálás fenti szakmákban is tükröződő ütemének szolgálatába állította.

Mind a bevezető referátum, mind a hozzászólások azonban kiemelték azt is: az imperializmus, a militarizálás szolgálatába állítható gazdasági alapjait, a tudományos munka szerkezetét, de helyzet nehezebb a „tudósok militarizálása” terén. Sajnos tény, hogy sok tudós szolgálja a militarizmust, — tudtával vagy tudtán kívül — de azt is látnunk kell, hogy a kapitalista országok tudósai között is többen vannak, akik felemelik tiltakozó szavukat, hogy a civilizáció egyetemes tudományának valós értékeit ott nyugaton is ne a civilizáció és az emberiség önpusztítására használják fel. Talán az ő véleményüket összegezte Hans-Joseph Mundt. „Az újvilág modelljei” című cikksorozatban, amikor így fogalmazott: „Minden olyan erőfeszítés, amely a közös emberi élet további formáinak kialakítására irányul 1945. augusztus 6-a óta tisztán önfenntartási aktus. Amióta atombomba hullott Hirosimára... a háború lehetősége már nem jöhet számításba az erők játékában.” E tudósok harcát támogatják a szocialista világ tudósai, a világ haladó része, ahol a tudomány a béke védelmét, a jövőt szolgálja.

A SEMINÁRIUM MÉRLEGÉT megvonni nem feladat, de az meggyőződésem, jelentős volt mind hadtudományi, mind tudománypolitikai ismereteink szélesítése, az imperializmus agresszivitásának többoldalú alapos elemzése terén, és így elemzéseivel a szeminárium értékes ismereteket nyújtott a mindennapi politikai munkánkhoz is.

DR. KONCZ JÁNOS